

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД В УДОСКОНАЛЕННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Стаття присвячена розгляду особливостей застосування системного підходу в удосконаленні готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів. Здійснено огляд наукових публікацій за темою дослідження; виявлено основні положення застосування системного підходу до організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Розглянуто питання щодо проблеми реалізації різних методологічних підходів для вдосконалення готовності студентів. Підкреслено, що системний підхід до досягнення поставленої мети є загальнонауковим, оскільки завдяки його використанню можна знайти нові засоби і шляхи розв'язання складних питань. Уважається, що для вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів доцільно спрямувати увесь цикл педагогічних дисциплін на практичне втілення положень та ідей духовно-морального розвитку особистості. Наголошується на важливості проникнення в психологію студентів, їхній психологічний портрет. Доводиться, що вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів є додержанням основних положень системного підходу і збагаченням та оновленням змісту всієї системи освіти студентів спеціальності "Початкова освіта", системи міжособистісного спілкування в університеті, позааудиторної роботи й діяльності поза стінами університету.

Ключові слова: системний підхід, удосконалення готовності студентів, духовно-моральний розвиток, вища освіта.

У державних і міжнародних документах із проблем освіти наголошується на необхідності формування свідомості громадян держави, виховання освіченої творчої особистості. У зв'язку з цим заслуговує на особливу увагу вдосконалення системи вищої освіти, яке виникає в умовах її реформування, духовного та культурного розвитку української спільноти згідно з європейськими вимогами до вищої освіти. Системний підхід дає великі можливості для моделювання та прогнозування розвитку освітнього середовища, покращення дидактичних аспектів у змісті освіти й керуванні навчально-виховним процесом.

На необхідності залучення різних методологічних підходів до розв'язання нагальної проблеми вдосконалення готовності студентів наголошували І. Блауберг та Е. Юдін [1], І. Богданова [2], Н. Гузій [3], О. Топузов [6], Л. Хомич [10], Л. Хоружа [11] та ін.

Осягнення різноманітних методологічних підходів для вдосконалення готовності студентів спеціальності "Початкова освіта" до духовно-морального розвитку молодших школярів на сучасному етапі, попри наявну вагомий дослідження, потребує розрізнення завдяки методологічним рівням. Як переконує зібраний потужний пласт інформації, наявний педагогічний досвід, вирішення цих підходів можливе лише за умови глибокого аналізу й розуміння того, що обрана тема є міждисциплінарною, оскільки дослідження перебуває на "стикові" таких наук, як філософія, психологія, педагогіка, теологія, етика, соціологія, культурологія, етнологія, а також нових наук, які вважаються новими науковими напрямками в сучасному суспільстві, а саме: рекомбінатної меметики, імеджеології, конфліктології тощо.

Мета статті – проаналізувати особливості застосування системного підходу в процесі вдосконалення готовності студентів спеціальності "початкова освіта" до духовно-морального розвитку молодших школярів у вищих навчальних закладах.

Занурення в структуру готовності особистості дало змогу виділити загальнонаукові та конкретно-наукові підходи для розв'язання поставлених завдань. Так, загальнонауковими підходами до досягнення поставленої мети ми вважаємо системний та інформаційний, тоді як конкретно-науковими підходами ми обрали компетентнісний, діяльнісний, праксеологічний, особистісно-орієнтований, культурологічний. Ураховуючи теорію систем, обґрунтовану Л. Берталанді, укажемо на те, що системний підхід є необхідним для будь-якої сфери, адже завдяки його використанню можна знайти нові засоби й напрями розв'язання складних питань. Він указував на те, що системний фахівець (або команди фахівців) на засадах цього підходу можуть розглянути альтернативні рішення й обирати саме ті, які мають перспективи "при максимальній ефективності та мінімальних витратах у надзвичайно складній мережі взаємодій" [12, с. 4]. На його думку, "системний підхід" часто просять застосовувати до нагальних проблем, серед яких – забруднення повітря та води, затори на дорогах, злочинність неповнолітніх та організована злочинність, навіть містобудування, адже, як указує автор, "істотні чинники громадських проблем, питання, політика та програми повинні завжди розглядатися й оцінюватися як взаємозалежні компоненти загальної системи" [12, с. 4].

У педагогічній науці вже не одне десятиліття існує тенденція не обмежуватися одним підходом. Так, Н. Гузій, підкреслюючи важливість обрання декількох методологічних підходів до розв'язання питань, пов'язаних із теорією та практикою підготовки майбутніх учителів, демонструє, як вибудовуються заявлені нею методологічні рівні (загальнонаукові й конкретно-наукові), а саме: системний, синергетичний, історико-цивілізаційний, діялісно-орієнтовані (діялісний, праксеологічний), особистісно-орієнтовані (гуманістичний, антропологічний, культурологічний, аксіологічний, суб'єктний), професійно-орієнтовані (професіографічний, акмеологічний) [3, с. 15].

Отже, для розв'язання методологічних проблем у вдосконаленні готовності вчителя початкової школи й для самої початкової школи сьогодні необхідне врахування декількох методологічних підходів.

Як уважають І. Блауберг та Е. Юдін, один окремо взятий підхід не може вичерпати методологічної характеристики дослідження, адже «в кожному конкретному дослідженні зазвичай реалізується певна сукупність підходів за умови, звичайно, що з-поміж них відсутні такі, що виключають один одного» [1, с. 75].

Декілька підходів для розв'язання проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів пропонує І. Богданова. Учена вважає, що для оновлення цього процесу необхідно застосовувати такі підходи, як емпіричний, системно-структурний, ситуативно-процесуальний та аналітико-прогностичний [2, с. 5].

На думку О. Топузова, упровадження декількох підходів має бути спрямованим на перехід «від предметно-дитиноцентризму; від вивчення предмета до особистісно зорієнтованого навчання учнів; від заучування фактів до розуміння принципів та усвідомлення цінностей; від навчання “для оцінки” до досягнення освіченості й освоєння культури “для себе” [6, с. 3]. Учений указує на важливість співпраці між учителями-практиками та вченими. Ключовою ідеєю, на його думку, є “повноцінна реалізація компетентнісного, діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів” [6, с. 3].

Процес формування особистості вчителя, зазначає Л. Хомич, залежить від конкретних історичних умов і рівня розвитку тієї чи іншої цивілізації, адже саме цивілізація “відображає органічну сукупність соціально-економічних і культурних характеристик суспільства” [10 с. 3]. З погляду вченої, на забезпечення єдності навчально-пізнавальної, наукової та практичної роботи студентів має бути спрямовано реалізацію діяльнісного підходу. Також її дослідження ґрунтується на системному підході, що дав змогу “вивчити систему психолого-педагогічної підготовки вчителя, враховуючи три її частини: формальну, історичну, критичну” [10, с. 5]. Усвідомлюючи, що охопити всю психолого-педагогічну систему підготовки майбутнього вчителя початкових класів, представлену дослідженням Л. Хомич, ми не в змозі, наголосимо лише на тому, що для підвищення рівня готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів доцільним було б спрямувати увесь цикл педагогічних дисциплін на практичне втілення положень та ідей духовно-морального розвитку особистості, що закарбовані у величезному досвіді світової й української педагогіки.

Такі роздуми знаходимо в роботі Л. Хоружі. Говорячи про етичну компетентність майбутніх учителів початкових класів, автор також указує на декілька методологічних підходів, а саме: аксіологічний, соціокультурний, системний, полісуб'єктний (діалогічний) [11].

Ці та інші думки спонукали нас до обґрунтування підходів, що безпосередньо стосуються теми нашого дослідження. Отже, цілком аргументовано постане обрання загальнонаукових підходів – системного та інформаційного – такими, що вимагають поглибленої уваги.

Вибір системного підходу зверненням до нього багатьох учених (І. Блауберг та Е. Юдін, І. Богданова, В. Семиченко та ін.), у контексті нашого дослідження системний підхід є ключовим у дотичних до нас наукових роботах “Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів” (Л. Хомич) [10]; “Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів” (О. Кучерявий) [4]. Проаналізуємо ідеї вчених щодо вказаного підходу.

Звертаючись до роботи І. Блауберга та Е. Юдіна, вкажемо на їхню думку щодо запровадження системного підходу до сфери суспільних наук. Так, автори акцентують, що саме системний підхід “висувається на перший план саме там, де виникають особливо гострі практичні проблеми” [1, с. 248]. Учені підкреслюють, що системний підхід не має, на відміну від вузькоспеціалізованих методологічних концепцій, “суворо фіксованої предметної чи дисциплінарної прив'язки”, адже його зміст вимірюється “не так конструюванням певних дослідницьких процедур або їх наборів, як впливом на характер, напрям і стиль наукового мислення” [1, с. 251]. Отже, для нашого дослідження важливими є ті можливості такого підходу, що пов'язані безпосередньо зі стратегічними питаннями щодо вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів.

Системно-структурний підхід у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів розробляла І. Богданова. Учена вказує на те, що цей підхід передбачає “оновлення педагогічного процесу в цілому шляхом побудови теорії й технології його організації з метою виокремлення основних компонентів, зв'язків і залежностей між ними” [8, с. 6]. Важливою є також думка дослідниці, що нею заявлено тенденцію до створення єдиних, системоутворювальних чинників, що змінюють систему освіти й позитивно впливають на особистість учителя [8, с. 10].

Ідею цілісності підготовки майбутніх учителів закладено роботою В. Семиченко [8], де, зокрема, зазначено, що “будь-який напрям досліджень з проблематики розвитку передбачає визначення і конкретизацію відповідних методологічних підвалин: прийняття вихідного базового поняття, усвідомлення спектру проблем, що потенційно можуть виникати при проведенні відповідних досліджень, пошук шляхів їх вирішення у процесі безпосереднього наукового пошуку” [8, с. 259]. Для нашого дослідження важливою є вказівка вченої на те, що поняття “розвиток”, яке є одним із ключових для нашого дослідження, розглядається нею з позицій системного підходу. Під цим поняттям науковець розуміє “незворотні, спрямовані, закономірні зміни систем, в ролі яких можуть виступати як матеріальні, так і ідеальні об'єкти” [8, с. 259]. Простежити ці

зміни можна через форми, що представлені авторкою, а саме: “збільшення складності системи (поява нових елементів і компонентів); удосконалення структури системи (горизонтальної й вертикальної); збільшення внутрішніх ресурсів системи; удосконалення процесу пристосування до зовнішніх умов; збільшення здатності системи адаптуватись до зовнішніх вимог; збільшення масштабів явища; кількісні зміни окремих складових; якісні зміни (у т. ч. поява нових рис, якостей, функцій і можливостей); виникнення нових об’єктів; посилення зовнішньої і внутрішньої диференціації тощо” [8, с. 259–260]. Такий підхід дав В. Семиченко змогу виділити декілька напрямів у розвитку людини, а саме: фізичний, соціальний, психічний, особистісний, професійний, духовний. Безумовно, маємо навести і її тлумачення поняття “духовний розвиток” – “пошук сенсу життя, прагнення до катарсичних переживань, визнання цінності життя – як власного, так і інших людей, живих істот у цілому, усвідомлення зв’язку поколінь, планетарний характер мислення, відчуття себе активною, відповідальною часткою Всесвіту” [8, с. 262].

З приводу запровадження системного підходу в духовно-інтелектуальне пробудження особистості майбутніх учителів початкової школи пише О. Хомич. Учена зауважує, що саме педагогічна освіта має надати системні знання про людину як суб’єкта освітнього процесу, що включає навчання й виховання. При цьому системність, на її думку, “задається не тільки включенням відповідних дисциплін у навчальні плани, а й усім контекстом навчання в педагогічному закладі освіти, коли кожна дисципліну розглядають, з одного боку, як засіб загального розвитку майбутніх учителів, а з іншого – як основу їхньої подальшої діяльності, спрямованої на розвиток учня” [10, с. 28]. Підтримуючи цю думку, вважаємо, що доцільним для вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів є дотримання основних положень системного підходу й не лише упровадження спеціальної дисципліни, а й збагачення та оновлення змісту всієї системи освіти студентів спеціальності “Початкова освіта”, системи міжособистісного спілкування в університеті, позааудиторної роботи та діяльності поза стінами університету. Це, на наш погляд, і забезпечить зростання загального рівня особистісного розвитку студента в духовно-моральній сфері, стане основою для обраної ними діяльності з дітьми молодшого шкільного віку.

Для поглибленого аналізу запровадження системного підходу в процес удосконалення готовності майбутнього вчителя до духовно-морального розвитку молодших школярів ми обрали представників української педагогіки та психології, котрі найяскравіше продемонстрували, яким має бути самовиховання студентів. Це, зокрема, дослідження О. Кучерявого, який слушно довів, що теоретичне й експериментальне обґрунтування організації системи професійного самовиховання майбутніх учителів у закладах вищої освіти постає однією з умов їх реформування. Професійне самовиховання автор розглядав як складну систему діяльності людини, і для її розкриття, як пропонував автор, потрібно застосовувати поняття “психології розвитку свідомості й самосвідомості, психології творчості” [4, с. 3].

Правомірність такого підходу засвідчують також міркування С. Максименка, який писав про основні лінії розвитку особистості (лінія розвитку стосунків особистості із зовнішнім світом (розвиток суб’єктно-об’єктних і суб’єктно-суб’єктних стосунків), розвиток інтеграції особистості, розвиток процесів вираження особистістю свого внутрішнього світу; розвиток довільності поведінки; розвиток системи особистісних переживань; ускладнення особистості, розвиток організму людини, “тіла особистості”) і наголошував на змістових ознаках особистості, таких як “цілісність, унікальність, активність, вираження, відкритість, саморозвиток і саморегуляція” [5, с. 12].

Підтримуючи ці думки, вважаємо також важливим проникнення в психологію студентів, у їхній психологічний портрет, адже особистість майбутнього вчителя першою постане перед учнями в Новій українській школі.

Резюмуючи ідеї вчених, підкреслимо, що системний підхід може надати нам можливість визначити методологічну стратегію й виявити стратегічні положення для вдосконалення готовності майбутніх учителів спеціальності “Початкова освіта” до духовно-морального розвитку молодших школярів, а саме:

1. Процес удосконалення готовності майбутніх учителів спеціальності “Початкова освіта” до духовно-морального розвитку молодших школярів варто розглядати з різних боків, адже виникнення цього стану може нести не лише конструктивні, а й деструктивні зміни. У цьому процесі, який є майже невлотним, здавалося б, не має місця категоричності, менторству, адже на кожному етапі процесу вдосконалення готовності майбутнього вчителя можна розглянути не всю складну систему, а лише деякі напрями позитивних змін. Важливо зауважувати не лише набування здатностей майбутнього вчителя, а й певні обмеження, що не дають змоги розвинути такої готовності.

2. Майбутній учитель повинен розрізняти набуті ним особистісні та професійні здатності й усвідомлювати значення готовності до духовно-морального розвитку молодших школярів у тому крос-культурному просторі, де навчається дитина. Переконані, що без урахування загальних виховних тенденцій і тих умов, у яких проживає кожна конкретна дитина, соціального оточення й безпосередньо складу сім’ї та виховних традицій (або новацій), яких у ній дотримуються, духовно-моральний розвиток не зможе бути цілеспрямованим.

3. Процес удосконалення готовності до духовно-морального розвитку молодших школярів можна розглядати лише системно, адже послідовність, керованість і прогнозованість допоможуть уникнути непорядкованості та хаотичності – рис, що, можливо, стануть неоціненними для розвитку, наприклад, педагогічної творчості.

4. Прагнення студентів до вдосконалення власної готовності може мати парадоксальний характер, адже виховні впливи можуть бути нерівномірними та спонтанними. До того ж пошук духовно-моральних ідеа-

лів для наслідування може призводити як до позитивних, так і до негативних емоцій. З одного боку, деякі ідеали можуть бути недосяжними і їх наслідування буде майже нездійсненним. З іншого – потенційні можливості для вдосконалення готовності буде мати той студент, який уже має необхідний “набір” здатностей, уже намагається конструювати власну професійну ідентичність, відшукує ідеали, що є універсальними для розмаїтого крос-культурного простору.

5. Розгляд процесу вдосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів передбачає умовну фіксацію цього стану. Тобто, враховуючи нелінійний характер цього стану, з метою визначення особистісних і професійних здатностей важливо навчитися припиняти цей процес, звертаючись до себе з відвертістю, що дасть змогу не лише визначити власний стан, а й набути здатності до трансформації та реконструкції, можливо, суттєво покращити систему “духовний світ – моральні норми – кредо вчителя”.

6. Для цього процесу й самовдосконалення готовності студенту важливо мати ресурсну базу, адже йдеться про його духовно-моральний потенціал, тобто “суб’єкт та інформація”, “особистість-і-ї-вчинки”. Для майбутнього вчителя початкової школи важлива увага з боку викладача, бажані зустрічі-втручання, що впливають на спрямування психолого-педагогічних розвідок у бік від “інформації” до “особистості педагога”.

7. Процес удосконалення готовності майбутніх учителів до духовно-морального розвитку молодших школярів може бути виправданим у тому випадку, якщо не відбуваються підміни в ціннісній сфері, а фундаментальні духовні здатності особистості студента не втрачають якості та глибини. Підкреслимо, що фундаментальні духовні здатності мають підсилюватися енергією носіїв цінностей, і до таких здатностей, як уважає М. Савчин, належать здатність вірити, здатність любити, здатність творити добро й боротися зі злом, здатність творити свободу й відповідальність [7, с. 92].

Висновки. Отже, удосконалення готовності студентів спеціальності “Початкова освіта” до духовно-морального розвитку молодших школярів на сучасному етапі ґрунтується на врахуванні системного підходу під час навчання в закладах вищої освіти. Системний підхід дає можливість викладачам визначити методологічну стратегію й виявити стратегічні положення для вдосконалення готовності майбутніх учителів спеціальності “Початкова освіта” до духовно-морального розвитку молодших школярів і сприяє збагаченню та оновленню змісту всієї системи освіти студентів спеціальності “Початкова освіта”, системи міжособистісного спілкування в університеті, позааудиторної роботи й діяльності поза стінами університету.

Використана література:

1. Блауберг И. В. Становление и сущность системного подхода / И. В. Блауберг, Э. Г. Юдин. – Москва: Наука, 1973. – 272 с.
2. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів на основі застосування інноваційних технологій : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. М. Богданова. – Київ : Інститут педагогіки АПН України, 2003. – 39 с.
3. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / Н.В. Гузій ; Інститут вищої освіти АПН України. – Київ, 2007. – 40 с.
4. Кучерявий О. Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / О. Г. Кучерявий ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 2002. – 37 с.
5. Максименко С. Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості / С. Д. Максименко // Психологія і особистість. – 2016. – № 1 (9). – С. 11–17.
6. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченка); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті. – Київ : УОВЦ “Оріон”, 2018. – 160 с.
7. Савчин М. Фундаментальні духовні здатності особистості / М. Савчин // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Психологічні науки”. – 2014. – Вип. 1. – Т. 1. – С. 92–98.
8. Семиченко В. А. Методологічні труднощі наукових досліджень з проблем розвитку і саморозвитку особистості / В. А. Семиченко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Психологія і педагогіка”. – 2010. – Вип. 16. – С. 258–266.
9. Семиченко В. А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей (психолого-педагогический аспект) : дисс. ... докт. психол. наук / В.А. Семиченко ; КГПИ им. М. П. Драгоманова. – Киев, 1992. – 432 с.
10. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л. О. Хомич. – Київ : ІПППО АПН України, 1999. – 38 с.
11. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л. Л. Хоружа ; Інститут педагогіки АПН України. – Київ, 2004. – 36 с.
12. Bertalanffy L. General System Theory / L. von Bertalanffy. – New York: George Braziller, 1968. – 289 p.

References:

1. Blauberg I. V., E. G. Yudin (1973) Stanovlenie i suschnost sistemnogo podhoda [Development and essence of the systematic approach]. M.: Izd-vo “Nauka”. 272 s. [in Russian].
2. Bohdanova I. M. (2003) Profesiino-pedahohichna pidhotovka maibutnix uchyteliv na osnovi zastosuvannia innovatsiinykh tekhnolohii [Vocational and pedagogical training of future teachers, based on the use of innovative technologies]: avtoref. dys. ... d-ra ped.nauk [spets.13.00.04 – teoriia ta metodyka profesiinoi osvity]. – Instytut pedahohiky APN Ukrainy. 39 s. [in Ukrainian].

3. Huzii N. V. (2007) Katehoriia profesionalizmu v teorii i praktytsi pidhotovky maibutnoho pedahoha [The category of professionalism in the theory and practice of future teacher training]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04; Instytut vyshchoi osvity APN Ukrainy. K., 40 s. [in Ukrainian].
4. Kucheriavyi O. H. (2002) Teoretychni i metodychni osnovy orhanizatsii profesiinoho samovykhovannia maibutnikh vykhovateliv doshkilnykh zakladiv i vchyteliv pochatkovykh klasiv [Theoretical and methodological foundations of the organization of future preschool and primary school teachers' professional self-education]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04; In-t pedahohiky i psykholohii prof. osvity APN Ukrainy. K. 37 s. [in Ukrainian].
5. Maksymenko S. D. (2016) Teoretyko-metodolohichni problemy psykholohii osobystosti [Theoretical and methodological issues of personality psychology] // Psykholohiia i osobystist. № 1(9). S. 11–17. [in Ukrainian].
6. Pochatkova osvita : Metodychni rekomendatsii shchodo vykorystannia v osvitnomu protsesi tipovoi osvitnoi prohramy dlia 1 klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity; typova osvitnia prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity (kolektyvu avtoriv pid kerivnytstvom O. Ya. Savchenko) (2018); metodychni komentari providnykh naukovtsiv Instytutu pedahohiky NAPN Ukrainy shchodo vprovadzhennia idei Novoi ukrainskoi shkoly v pochatkovii osviti [Primary education: Methodological recommendations for the use of typical curriculum for the children of the first year of study in the educational process of general secondary schools; a typical curriculum for general secondary schools]. – K. : UOVTs “Orion”. 160 s. [in Ukrainian].
7. Savchyn M. (2014) Fundamentalni dukhovni zdatnosti osobystosti [Fundamental spiritual abilities of personality] // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Psykholohichni nauky. Vyp. 1. T. 1. S. 92–98. [in Ukrainian].
8. Semychenko V. A. (2010) Metodolohichni trudnoshchi naukovykh doslidzhen z problem rozvytku i samorozvytku osobystosti [Methodological difficulties of scientific research on the issues of development and self-development of personality] // Naukovi zapysky. [Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”] Ser. : Psykholohiia i pedahohika. Vyp. 16. S. 258–266. [in Ukrainian].
9. Semichenko V. A. (1992) Kontseptsiya tselostnosti i ee realizatsiya v professionalnoy podgotovke buduschih uchiteley (psihologo-pedagogicheskii aspekt) [The concept of integrity and its implementation into the process of training of future teachers (psychological and pedagogical aspect)]: dis. ... d-ra psihol.nauk; KGPI im. M. P. Dragomanova. K. 432 s. [in Russian].
10. Khomych L. O. (1999) Systema psykholoho-pedahohichnoi pidhotovky vchytelia pochatkovykh klasiv [System of psychological and pedagogical training of primary school teachers]: Avtoref. dys.. d-ra ped.nauk [spets.13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoy osvity]. Kyiv, IPPPO APN Ukrainy. 38 s. [in Ukrainian].
11. Khoruzha L. L. (2004) Teoretychni zasady formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Tekst] [Theoretical principles of the development of primary school teachers' ethical competence]: avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04; Instytut pedahohiky APN Ukrainy. K. 36 s. [in Ukrainian].
12. Bertalanffy L. (1968) General System Theory / Ludwig von Bertalanffy. New York: George Braziller. 289 p.

Шевченко Ю. М. Системный подход в усовершенствовании готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию младших школьников

Статья посвящена анализу особенностей применения системного подхода в совершенствовании готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию младших школьников. Проведен обзор научных публикаций по теме исследования; выявлены основные положения применения системного подхода к организации учебно-воспитательного процесса в высшей школе. Рассмотрены вопросы по проблеме осуществления различных методологических подходов для совершенствования готовности студентов. Подчеркнуто, что системный подход в достижении поставленной цели является общенаучным, так как благодаря его использованию можно найти новые средства и направления решения сложных вопросов. Считается, что для совершенствования готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию младших школьников целесообразно направить весь цикл педагогических дисциплин на практическое воплощение положений и идей духовно-нравственного развития личности. Отмечается важность проникновения в психологию студентов, в их психологический портрет. Доказывается, что совершенствование готовности будущих учителей к духовно-нравственному развитию младших школьников является соблюдением основных положений системного подхода, насыщения и обновления содержания всей системы образования студентов специальности “Начальное образование”, системы межличностного общения в университете, внеаудиторной работы и деятельности вне стен университета.

Ключевые слова: системный подход, совершенствование готовности студентов, духовно-нравственное развитие, высшее образование.

Shevchenko Yu. M. Systematic approach to the enhancement of future teachers' readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren

The article deals with the peculiarities of the use of systematic approach in order to enhance future teachers' readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren. An overview of scientific publications on the research topic has been done; main functions of the systematic approach to the organization of the educational process in the high school have been revealed. The rational for the implementation of various methodological approaches to the enhancement of students' readiness is provided. It is emphasized that in order to achieve the set goal the systematic approach should be viewed as generally scientific one, because due to its use it becomes possible to find new means and directions of solving complex issues. It is believed that in order to enhance future teachers' readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren, it is advisable to direct the entire cycle of pedagogical disciplines to the practical implementation of the ideas of personality's spiritual and moral development. The importance of researching the psychology of students and their psychological portrait is emphasized. It is proved that enhancement of future teachers' readiness for the spiritual and moral development of primary schoolchildren provides the possibility to stick to the basic ideas of the systematic approach. It helps to update the content of the whole system of education of students of the Bachelor degree programme in “Primary Education”, as well as the system of interpersonal communication in the University, extra-curricular work and activities outside the University.

Key words: systematic approach, enhancement of students' readiness, spiritual and moral development, higher education.